

ELŐSZÓ.

A *Tanulmányok* harmadik kötetét ugyanazzal a szeretettel bocsátjuk útjára, mint elődeit.

Egy világvárosnak — a világ legfiatalabb metropolisának — lázas lökötése dobban meg több, mint ezeréves multjából vett mozaikokban

Paradoxonként hangzik : »a világ legfiatalabb metropolisa« és »több, mint ezeréves mult«. Pedig így van. A mai Óbuda területén a Krisztus utáni I. század első felében, Tiberius uralkodása alatt már római telepésekről tudunk és az Erzsébet-híd pesti hídfőjének környékén ugyancsak római castrum romjaira bukkantunk, melybe egy a II. század végéről származó Silvanus oltárkö is bele van építve. Később a népvándorlás nomádjai meresztették szemüket a césárok műveire, míg aztán Árpád vezér népe, hosszú kalandos utat hagyva maga mögött, tábort ütött a Duna partjain.

Azóta sok dicsőséget és még több szomorúságot ért meg Pest és Buda. Nincs nagyváros, melynek sorsa ilyen mozgalmas lett volna. Volt idő, mikor Európa politikájának legfontosabb megnyilvánulásai itt ragyogtak fel és külföldi fejedelmek követei áhítatosan várták budai udvarában a hatalmas magyar király döntését. De volt olyan idő is, mikor tatár lovak tapodták szét felégetett házak tüzes pernyéjét, máskor meg a török hagyta másfél évszázadon át romba dőlni még azt is, amit a háború meghagyott a dicsőséges multból. És száz éve sincs annak, hogy megint ostromágyuk szólaltak meg a testvérvárosok falai alatt. Emberfeletti erő kellett hozzá, hogy mégis eljussunk oda, ahol most vagyunk.

Korhadó ágak közül hihetetlen szívóssággal, élniakarással és élnitudással hajt ki minduntalan egy-egy virágzó, zöldelő gallyacska és végül 1872-ben most már megdönthetetlenül a mélybe ereszti gyökerét, — a magyarok Istenének mélységesen, biztatóan kék mennyboltozatára szegzi sudár törzsét a már születésében is nagyra, örök harcon keresztül örök életre hivatott óriás-castruma keresztény kultúrának, nyugati civilizációnak : Budapest.

Kemény fába vágja a fejszét az, aki az összefogó történet megírására vállalkozik. De éppen ennek a munkának szükséges volta ad létjogosultságot, egyben pedig kötelez bennünket ezeknek a história-tégláknak: a *Tanulmányok*nak összehordására. Reméljük, nemsokára együtt lesz az anyag és felépülhet Budapest históriájának kupolája, — hasonlóan a legrégebb pesti Istenházához: a tömör román alapfalakra égnek törő gótikus ívek kerülnek és azokat játszi csillogással — sokszor talán kissé művésztlenül is — kiszínezi, bearanyozza a barokk. A vöröses kőtörmelék között pedig nem egyet magyar vitézek vére festett meg lemoshatatlanul. Ilyen egységet nélkülöző, de annál érdekesebb lesz ez a történet. A téglákra azonban akkor is szükség lesz, mert Budapest multját végeláthatatlan munkástömegek csákányai sem fogják egyhamar teljesen feltárni, jövője pedig — hisszük — nem zárul le soha.

Némethy Károly
tanácsnok

TARTALOM.

	Lap
1. <i>Kuzsinszky Bálint dr.</i> : Régészet és történelem	1
2. <i>Nagy Lajos dr.</i> : Pest város eredete. (Előzetes jelentés az eskütéri ásatásokról.)	7
3. <i>Gárdonyi Albert dr.</i> : A Krisztinaváros településtörténete	25
4. <i>Rokken Ferenc dr.</i> : Az Erzsébet-híd és a Belváros szabályozása	47
5. <i>Kovács Lajos dr.</i> : A régi pesti Vigadó építésének előzményei ..	62
6. <i>Bierbauer Virgil dr. ing.</i> : A régi pesti Vigadó építéstörténete	91
7. <i>Horváth Henrik dr.</i> : A budai Szent György-relief	105
8. <i>Rexa Dezső</i> : Az első magyar nyilvános színielőadások Pesten és Budán	127
9. <i>Genthon István dr.</i> : Egy budai humanista aranycsészéje	138
10. <i>Garády Sándor</i> : A Szent Lőrincről elnevezett budamelléki pálos kolostor	145
11. <i>Schoen Arnold dr.</i> : A pesti szervitateri Mária-szobor	157
12. <i>Isoz Kálmán dr.</i> : A Pest-budai Hangászegyesület és nyilvános hangversenyei (1836—1851)	165

A képek magyarázó jegyzéke.

	Lap
1. Az eskütéri római tábor tornya a 12. századvégi elfalazással (fehér vonallal jelölve).....	24—25
2. Népvándorláskori és viking leletek Budapest területéről	24—25
3. A mexikói-úti lovas honfoglaló sír mellékletei	24—25
4. A budai Vár és környéke 1749-ben. Eredetije a m. kir. Hadilevéltárban, G. I. h. 67. l. jelzet alatt	24—25
5. A budai Városmajor a szabályozás előtt. Eredetije a Székesfővárosi Levéltárban	24—25
6. A budai Városmajor tervezett szabályozása 1785-ből. Eredetije a Székesfővárosi Levéltárban	24—25
7. A budai Vár és környéke 1787-ben. Eredetije a bécsi Kriegsarchiv térképtárában, G. I. h. 68—2. jelzet alatt	24—25
8. A Daun-villa látképe 1785-ből. Eredetije a Székesfővárosi Levéltárban	24—25
9. A Daun-villa alaprajza 1785-ből. Eredetije a Székesfővárosi Levéltárban	24—25
10. A mai Eskü-út és környéke 1805-ben. Eredetije a Székesfővárosi Levéltárban	48—49
11. A Belváros központja a szabályozás előtt és után.....	48—49
12. A hajóhídi rondella és környéke 1788-ban. Eredetije az Országos Levéltárban	64—65
13. Az úgynevezett rondella-színház és környéke 1789-ben. Eredetije az Országos Levéltárban	64—65
14. A Lipótváros szabályozási terve ² 1789-ből az "első" színháztelekkel. Eredetije az Országos Levéltárban	80—81
15. A mai Vörösmarty-téren tervezett színház alaprajza 1793-ból. Eredetije az Országos Levéltárban	80—81
16. Polláck Mihály: A régi pesti Vigadó homlokzatának terve. Eredetije a Magyar Mérnök- és Építész-Egylet technikatörténeti gyűjteményében	96—97
17. Aman János: A régi pesti Vigadó homlokzatának terve. Eredetije a Fővárosi Múzeumban, leltári száma 14.058	96—97
18. Polláck Mihály: A régi pesti Vigadó cukrászdájának terve. Eredetije a Magyar Mérnök- és Építész-Egylet technikatörténeti gyűjteményében	96—97

	Lap
19. Polláck Mihály : A régi pesti Vigadó nagytermének terve. Eredetije a Magyar Mérnök- és Építész-Egylet technikatörténeti gyűjteményében	96—97
20. Polláck Mihály : A régi pesti Vigadó kistermének terve. Eredetije a Magyar Mérnök- és Építész-Egylet technikatörténeti gyűjteményében	96—97
21. A budai Szent György-relief. A székesfőváros halászbástyai kőemléktárában	112—113
22. Vittore Carpaccio Szent György-képe a velencei Scuola San Giorgio degli Schiavoni-ban.....	112—113
23. Vittore Carpaccio Szent György-képe a velencei San Giorgio Maggiore-ban.....	112—113
24. A Dísz-tér környéke 1718-ban. Másolat Fortunato de Prati rajzáról az Országos Levéltárban	112—113
25. Az első magyar nyilvános színelőadás színlapja	131
26. Garamszentbenedeki mester : Segítő szentek képe 1510-ből. Az esztergomi Keresztény Múzeumban	144—145
27. Olmücsi Ágoston aranycsészéje. A drezdai Grünes Gewölbe-ben....	144—145
28. Remete szent Pál koporsójának töredéke. A Nemzeti Múzeumban..	144—145
29. A pálos kolostor és templom romjainak környéke 1768-ban. Coroni Sámuel kamarai mérnök térképe az Országos Levéltárban.....	144—145
30. A szerviták temploma és konventje a Mária-szoborral 1757-ből. Felírása : Ven. Conv. Pestini in Hungaria. Olajfestmény 2·40×1·85 m. A bécsi szervita rendház tulajdona	144—145
31. A Szent Lőrincről elnevezett egyház alaprajza	149
32. A Szent Lőrincről elnevezett pálos kolostor mai környezetrajza.....	152